

Dialog byl natočen ve čtvrtek 3. března 2016 v dopoledních hodinách v prostorách pracovny Petra Druláka na Ministerstvu zahraničních věcí v Černínském paláci, Loretánské náměstí 5, Praha 1, Hradčany. II. část dialogu byla natočena ve čtvrtek 10. března 2016 ve večerních hodinách na stejném místě.

MS: *Pane profesore, jsme v Černínském paláci, sídlu Ministerstva zahraničních věcí ČR, rád bych se zeptal: jak vnímáte slovo Evropa, co se vám vybaví, jaké asociace s ním máte spojeny?*

PD: Asi domov - Evropa je pro mě základní existenciální rámeček.

MS: *Není jím Česká republika?*

PD: Ta je součástí Evropy. Je to podobné, když například vyslovím Hořovice, což je místo, kde jsem se narodil, kde bydlím, je to domov. Česko též, Evropa též. Rámeček domova již není širší. Neřekl bych však, že jsem doma všude na světě. V Evropě ano, mimo Evropu ne. Tam to končí.

MS: *Slova pronášíte s takovou sebejistotou!*

PD: Víím, kde jsem doma a jsem přesvědčen, že by v tom měli mít lidé jasno.

MS: *Jste přesvědčen, že se stejnou jistotou jako vy, ostatní neodpovídají?*

PD: Sám nevím. Pro mě je běžné, že sebe nahlížím jako Evropana.

MS: *Řeknete-li slovo Evropa, objeví se: různost jazyků, různost přístupů k lidské existenci. Jen zmiňme Řeky a Švédy, Brity i Francouze, případně Němce, pobaltské státy. Tam všude jste doma. Vnímáte Evropu jako entitu s jednou identitou?*

PD: Je o složité otázku. Neřekl bych, že jsem všude doma, že jsem stejně doma v Řecku jako v Česku. Doma jsem v Česku, ale co dělá domov domovem je mnoho skutečností. Mezi ně patří i to, že se jedná o Evropu. Neplatí to, že bych se všude cítil stejně - od Švédska k Portugalsku. Tak tomu není.

... Hranice Evropy ...

MS: *Kde - podle vás - začíná a končí Evropa?*

PD: Závisí na tom, z jakého hlediska se na Evropu díváme, zdali máme na mysli přístup citový, kulturní, či politický.

MS: *Vezměme si geografický přístup. Jinak se na Evropu dívá bankéř z City v Londýně a jinak se na Evropu dívá člověk v Kyjevě, jenž usiluje o to, stát se součástí civilizovaného světa.*

PD: Jsme střední Evropa. Evropa je od nás na západ, na východ, na sever, na jih. Co se týče západní hranice, ta je jasná. Ta je dána oceány - Atlantikem. Jsou tam sice nějaké ostrovy, které též do prostoru Evropy patří. Co se východu Evropy týče, tam se dostaneme k diskusi. Rusko do mého konceptu Evropy nepatří. Rusko považuji za euroasijskou velmoc. Nyní neberte má slova pejorativně, když tvrdím, že Rusko není součástí Evropy. Rusko v sobě evropské prvky má, ale je něčím jiným. Jedná se o jiný geopolitický celek. Někde v prostoru - mezi střední Evropou a Ruskem je hranice Evropy. Ta někdy neodpovídá hranicím států.

MS: *Edvard Outrata, se kterým jsem se setkal, mluvil takto: Evropu odděluje Ural, řeka Manyč.*

PD: S tímto nesouhlasím. Ural je pro mě hodně na východ. Z tohoto hlediska není v Evropě ani Moskva.

MS: *Někteří lidé uvažují provokativně, že by i Rusko mohlo být součástí Evropy.*

PD: Skutečně závisí na definici. Mám ji asociovanou s určitými koncepty, tradicemi, hodnotami a konstatuji: hranice tohoto celku jsou někde ve východní Evropě. Můžeme si položit otázku: jak je to s Ukrajinou?

MS: *Pobaltské země?*

PD: Ty určitě.

MS: *Následně – hranici může tvořit Bělorusko, Ukrajina.*

PD: Tam dávám otazník. Opravdu – hranici nemám jasně nalinkovanou. Říkám: možná ano, možná ne.

... Dotazy k Evropě ...

MS: *Je vhodné se zeptat, zdali se domníváte, že se jako Evropané ptáme po fenoménu Evropa? Mnohé věci máme rozmazané, nejisté. Vnímáme dostatečně toto téma? Uznávám však, že kladení otázek vede u někoho k nalézání ještě větších nejasností.*

PD: Záleží, jak kdo. V běžném životě žijeme každodenními starostmi. Neklademe si otázky: co je Evropa? Kde začíná a končí? Zřejmě je to tak normální. Jsem přesvědčen, že otázky si klademe za jistých okolností, poněvadž některé okolnosti nás k tomu donutí. V souvislosti s migrační krizí si klademe otázky, jaké jsme si dříve nepokládali. Jinými slovy: vše závisí na okolnostech.

MS: *Mnohé jsme vytěsňovali na periférii, a kvůli tomu přicházejí zásadní otázky, tedy i otázky: kdo je člověk v rámci Evropy, kdo je člověk v třetím světě, ...*

PD: ... a jak se mají k sobě vztahovat? Jaké nároky mohou k sobě vznášet? Právě v tom vidím velkou otázku. Jaké nároky může Evropa vznášet ke zbytku světa a zbytek světa vůči nám? V tomto není zcela jasno.

MS: *Ptejme se: kdo na takové otázky může odpovídajícím způsobem odpovědět?*

PD: Na ně odpovídáme každodenně svou praxí. Můžete se snažit na ně hledat intelektuální odpověď – koncepci, což je jedna možnost ...

MS: *Jste od toho jak jako intelektuál, tak i náměstek ministra zahraničí.*

PD: Jako intelektuál určitě, avšak jako zaměstnanec ministerstva ne úplně. Na otázky tohoto druhu odpovídáme hlavně praxí, jak jednáme. Ať máme intelektuální odpověď, nebo ne, odpovídáme tím, jak jednáme.

MS: *Ono jednání je asi důležitější než abstraktní traktáty.*

PD: V ideálním případě by měla vždy existovat dobrá reflexe stavu, ovšem tak tomu nebývá. V našem jednání jsme vedeni předchozími zkušenostmi, předsudky, což nemusí být vždy špatně, poněvadž předsudky a předchozí zkušenosti představují „informaci“. Je nutné je čas od času kriticky přezkoumat. Je však otázka, zdali to dokážeme dělat a jak často to uděláme.

... Role intelektuálů ...

MS: *Jakou roli mají intelektuálové, kteří se zabývají abstraktními tématy – spojováním kontextů, případně rozbíjením mýtů, které jsou pro společnost jako celek zákazné?*

PD: Intelektuál je tím, kdo stimuluje kritickou reflexi, kdo si otázky klade stále. Zde by mělo zaznít: člověk, aby jednal, nemůže si klást otázky neustále. Když jednáte, musíte mít v některých skutečnostech jasno a na základě toho rozhodovat. Problém je, když intelektuální reflexe neexistuje, můžete se dostat na špatnou kolej a po ní jet hodně daleko. Role intelektuála, jenž si často klade otázky, spočívá v tom, že vás neustále nutí přezkoumávat, zdali jste na dobré či špatné koleji.

MS: *Domníváte se, že Evropa je prostorem, kde intelektuálové mají dostatečný prostor, aby oslovovali nejen své vrstevníky, ale aby se jejich myšlení dotklo i obyčejného člověka?*

PD: Příležitost tu pochopitelně mají. Možná, že je prostor širší, než je v jiných částech světa. Též záleží na jejich schopnostech a připravenosti se angažovat a na schopnosti vyjadřovat myšlenky, které mají na srdci – a to srozumitelně, aby se jejich otázky i odpovědi mohly stát součástí veřejné debaty, aby se neuzavírali ve věžích ze slonoviny a dokázali věci formulovat pro potřeby společnosti.

MS: *Ano, nechtě jsou intelektuálové užiteční a nastavují společnosti zrcadlo. Když jsem se však na toto téma bavil s profesorem Jacquesem Rupnikem, povzdechl si: „Vlastně zde žádné intelektuály nevidím.“ Je to asi způsobeno tím, že veřejný prostor, je-li zaplněn jinými tématy, než těmi, jimiž se zabývají intelektuálové, je jednoduše jaksi zadušen.*

PD: Asi ano, ale nesouhlasím, že zde intelektuálové nejsou. Jacques Rupnik je jedním z nich.

MS: *Popírá sám sebe.*

PD: Jedná se o intelektuální hru. Jsem přesvědčen, že zde jsou lidé, kteří veřejný prostor dokážou vyplnit. Pochopitelně, pluralita veřejného prostoru je skutečností a stěžovat si na to nemá velký smysl, poněvadž omezení této plurality by znamenalo, že někdo bude z veřejného prostoru vyčleňován. Postavení intelektuála závisí na tom, jak umí zaujmout.

... Evropské hodnoty ...

MS: *Zmínil jste slovo hodnoty. O jaké se jedná? Na čem vyrůstají?*

PD: Jde o velkou otázku a nevím, zdali ji můžeme zodpovědět v tomto interview.

MS: *Pokusme se o to.*

PD: Pokud se na tuto otázku podívám dnes, příliš jsem se neposunul od knihy, kterou jsem napsal: jedná se o trojici: svobodu, rovnost, bratrství. Důležité je, aby tyto tři hodnoty nebyly vytrhávány, aby se vzájemně podmiňovaly. Jedná se o obrovský evropský výdobytek, který je nutné chránit.

MS: *Píšete-li o bratrství, uvádíte nutnost lásky – zmiňujete tím Henry Bergsona. Jste přesvědčen, že láska, která doprovází lidský život, je dostatečně akcentována v kontextu krize v Evropě?*

PD: Ne dostatečně, a právě proto jsem přesvědčen, že jsme v tak složité situaci. Cítím, že Evropa není v dobrém stavu. Není to vyvoláno pouze posledními krizemi: finanční krizí, migrační krizí, BREXITEM, GREXITEM a všemi věcmi, které se kolem nás rojí, ovšem je to dáno tím, že jsme ztratili jisté pojivo, které představuje lásku, ...

MS: ... což by měl být autentický cit k druhému. Lidé v životech zdůrazňují svobodu, individualismus. Je však otázkou, jak do individualistického přístupu zakomponovat aspekt lásky v rámci trojice, kterou jste zmínil?

PD: Z tohoto hlediska se nejedná o složité intelektuální cvičení, poněvadž člověk musí žít ve společnosti. Například osvojení si jazyka je věcí společenskou. Společenství je čímsi, co nás konstituuje. Pokud má společenství existovat, nemůže být postaveno na racionálním kalkulu. Jsem přesvědčen, že právě o tomto východisku víme, ale pouze ideologie neoliberalismu a liberálního individualismu vedla k hypertrofii myšlenky svobody a potlačení všeho ostatního, a je na nás, nalézt v sobě lepší institucionální a polický výraz. Jsem přesvědčen, že tomu každý intuitivně rozumí.

MS: Penězům také každý „rozumí“.

PD: Ano, ale je problém, že řadě věcí intuitivně rozumíme a společenské mechanismy některé věci podporují a hlavní obtíží však je, že současné společenské mechanismy, na kterých je Evropa postavena, podporují sobectví. Věci, které nás spojují, ty tam svůj výraz nenaleznou. V tom můžeme vidět svízel.

MS: Jen si vezměme Svatoplukovy pruty. Aby říše přežila, je nutné, aby lidé drželi pospolu. Je otázka - jak držet pospolu, pokud si každý jde svou cestou. V minulosti byla Evropa složena z mocnářství, v nichž jednotlivé národy postupně prožívaly své uvědomění.

PD: Je vidět, že si minulost nesmíme idealizovat a říkat: v minulosti byla fantastická situace. V minulosti myšlenka bratrství fungovala, ale jednalo se o bratrství ve velmi omezeném okruhu, který se vymezoval na úkor ostatních. Nakonec situace vedla k hrozným jatům dvacátého století.

MS: Bratrství bylo možná naplňováno sňatkovou politikou, což společnosti stabilizovalo. Chybné bylo, když se v 19. století začala šířit vlna nacionalismu a v první polovině dvacátého století přišlo zhoubné vyvrcholení.

... Židovsko-křesťanský základ ...

MS: Zpět k obecným hodnotám. Neměli bychom zapomenout na jednu skutečnost - procházíte-li dokumenty Evropské unie, naleznete tam odkaz na židovsko-křesťanský základ. Jak tato skutečnost rezonuje v integrující se Evropě?

PD: Náboženství hrálo naprosto klíčovou úlohu, protože náboženské instituce byly hlavními institucionálními nositeli bratrství. Východisko se zakládalo na transcendentálním pojetí Boha - a to nás sjednocovalo. Historie ukázala na zneužívání tohoto konceptu, jak se instituce myšlenky postupně vzdalovaly, jak se církev snažila onen koncept zachránit vnitřními reformami, pak reformací, kdy se nakonec rozdělila. Situace nakonec vedla k tomu, že se Evropa začíná sekularizovat, přichází nacionalismus, jako nový svorník evropských národů. Sekularizace sama přináší sice mnoho pozitivního, avšak přináší rovněž mnoho negativního. Dvacáté století je debaklem nacionalismu. My nyní musíme najít něco nového.

MS: Co nového? Není lepší se vrátit k ověřenému? Mám na mysli transcendentálního Boha. Můžete namítnout: vložení náboženství do závorek bylo tím, že společnost prošla modernizací. Jednoduše - do moderny náboženství nepatří.

PD: Je to trochu jinak. Uzávorkování náboženství přichází dřív než modernita. Ta přichází na přelomu 18. a 19. století, kdežto skutečný krach náboženství jako společenského projektu je - dle mého pohledu již 16. století. Jedná se o moment, kdy se náboženství stává důvodem velmi brutálních „jatek“. Jsou to náboženské války ve Francii a pak třicetiletá válka. To, co znamenají dvě světové

války pro nacionalismus - naprosté znevěrohodnění, představují války pro náboženství. Ačkoliv náboženství zůstává, již nemá roli, jakou mělo. V Evropě ji již mít nebude.

MS: *Podle vás je iluzorní, aby to, na co se instituce Evropy odvolávají, prošlo renesancí?*

PD: Víte, můžeme v tom nalézt pozitivní prvky, nicméně v myšlence Evropy můžeme nalézt pozitivní prvky, z nichž se dá utvořit nové pojivo. Nikdy bych nemluvil o návratu. Historie nefunguje v logice věčného návratu. Jsme jinde a musíme řešit problémy doby.

MS: *Pozor, pane - Friedrich Nietzsche hovořil o „věčném návratu“. Lidé příliš objevit nemohou. Pouze obsah zůstává, ale proměňuje se forma.*

PD: Jedná se o složitý proces. Na druhou stranu můžete říci: nikdy nemáme nic nového pod sluncem. Vždy nalezneme u nějaké skutečnosti mnohasetletou spojitost, avšak netýká se to identity, vždy dojde k pozměnění. Žijeme ve světě opakování, však jejich opakování není identické.

MS: *Člověk je tvor náboženský, jak praví C. G. Jung, ovšem podobu náboženství si upravuje. Jde však o to, aby podoba náboženství byla konstitutivní.*

PD: Souhlasím s vámi.

MS: *Jde o to, aby člověk nemusel procházet krizemi.*

PD: Jsem přesvědčen, že se člověk dokonale poučit nedokáže. I každá generace si musí prožívat problémy znovu a znovu. Co nás chrání před světovou válkou je vědomí, že by byla zničující, protože máme jaderné zbraně, kde by dokázaly vyhladit lidstvo. Lidé se nepoučili, ale spíše se bojí zkázy.

MS: *Hlavně, aby člověk nezpůsobil katastrofu.*

... Ideologie a Evropa ...

MS: *Naše druhé setkání bych otevřel otázkou ideologií. Jaké - podle vás - konstitutivní ideologie vznikly v rámci evropského stýkání a potýkání?*

PD: Co myslíte spojením „konstitutivní ideologie“?

MS: *Takové, které neměly zájem přetvářet svět, ale naopak poskytovat řád člověku, v němž bude mít prostor pro vlastní rozvoj.*

PD: Řekl bych, že základní ideologií posledních desetiletí je liberalismus. A to v nejrůznějších odstínech, podobách, odrůdách. Je něčím, co nás definuje. Ať je někdo doprava, doleva, vždy je to liberál. Platí to pro křesťanské proudy, pro socialistické proudy. Jedná se o velký konsensus, který vzniká jako reakce na II. světovou válku, poněvadž před II. světovou válkou bylo skutečné soutěžení ideologií. Ve dvacátých, třicátých letech existovaly vyhraněné ideologie, které se vůbec nestýkaly. Ty vedly boj o podobu světa. Z II. světové války to vyplynulo tak, že Západ se přihlásil k liberálnímu smýšlení, potvrdil je, proměňoval je, rozvíjel je.

MS: *Východní blok se orientoval na jinou ideologii.*

PD: Pak po studené válce liberalismus slavil globální triumf. Nyní jsme v době, kdy se ukazují trhliny, kdy se ukazuje, že liberalismus není univerzální koncept, ale je to jen jedna z velkých ideologií, jedno z velkých vyprávění, které má svůj začátek a konec. V tom je možná dnešní doba zajímavá. Třeba se vrátíme do situace dvacátých, třicátých let, kdy se otevřel prostor pro všechno

možné, a uvidíme, co zvítězí, zda se udrží humanitně orientovaný základ, avšak doba je mnohem otevřenější než byla kdykoliv předtím.

MS: *Nehovoříte náhodou o socialismu.*

PD: Socialismus, jak jej známe nyní, to je levicový liberalismus.

MS: *Můžeme zvolat: všichni jsme liberálové!*

PD: Neplatí to zcela. Když se podíváte do politického spektra, najdete ideologie, které se vůči tomu vymezují. Hodně viditelné směry jsou zprava: Národní fronta ve Francii, nyní (10. března 2016 pozn. red.) na Slovensku pan Andrej Kotleba, jenž má fašistickou orientaci, ...

MS: *... případně pan Sulík, ...*

PD: ... jehož považuji za odstín liberalismu. Je euroskeptický. Nenabízí alternativu k systému, naopak, jistou alternativu k systému nabízejí zelení. Pokud se podíváte na zelené strany v dnešní Evropě, jsou též součástí liberálního mainstreamu. Z hlediska individualismu, představu o toleranci a otevřenosti má většina. Je obtížné říkat: všichni jsme liberálové - to není pravda, ale můžeme hovořit o hlavním proudu, na němž stojí Evropa. Ty ostatní se vůči němu vymezují, a proto liberalismus tvoří základní referenční rámec.

MS: *Jinými slovy: každý člověk má úctu k trhu, zároveň přijímá státní zásahy, avšak nejde o liberalismus pouze horizontální, kde se člověk stává „pánem světa“. Pokud toto východisko nepřijmeme, přichází krize.*

PD: Ano, je tam zabudovaná zpupnost, neboť liberalismus je individualistický a do liberálního pohledu na svět nezapadá transcendentno a to, co běžný život přesahuje, proto se liberalismus musí dostat do krize.

MS: *Člověk by mohl říci: pokud v sobě neuznáme inherentní řád, který je imanentní, jenž pomáhá člověku v hledání odpovědí na existenciální otázky, a pak i transcendovat skutečnost. Pokud toto nepřijmeme, doplatíme na svou zpupnost sami. Neměli bychom zapomínat, že liberál má též úctu ke slovům.*

PD: Navážu na to, co jste říkal: zde jsou věci, které společnost potřebuje pro svou existenci, které nezapadají do liberálního pohledu na svět. Liberál je nepopírá, ale tvrdí, že se jedná o soukromou věc. To, k čemu se kdo obrací, jaké má náboženství, to je jeho soukromá věc. Problém je v tom, že společnost toto potřebuje ve veřejném prostoru. Nyní je otázka, jak tam patřičnou komponentu vložit, aniž bychom vytvořili společnost, která je netolerantní. Jen se zeptejme, kde jsou meze tolerance. Tuto otázku si nyní klade víc lidí než kdykoliv předtím - a to v souvislosti s migrační krizí. Jaké jsou meze naší otevřenosti, koho chceme přijmout, koho již ne, jaké chování jsme schopni tolerovat a jaké ne, jak reagovat na jednání, které tolerovat nechceme. To jsou otázky, které si klademe a možná předefinují naši identitu ...

MS: *... a posunou naše poznání ohledně samotného liberalismu. Jsou lidé, ač liberálové, uprchlíky nepřijímající a jsou ti, kteří stojí na opačném pólu. Vezměte si paní Angelu Merkelovou s panem prezidentem Joachimem Gaukem, kteří říkají opak. Můžeme říci: zaplať Bůh za střet a tříbení postojů, poněvadž jinak bychom zakoušeli společenskou „nudu“.*

PD: Jsem přesvědčen, že dynamická společnost je založena na nějakém dialogu, výměně názorů, ale samozřejmě musí být akceschopná. Musí být schopna jednat a v jisté chvíli potlačit diverzitu. Probíhá-li mezi námi pouze výměna názorů, nejde o jednání. Jednání znamená - jeden názor převáží,

a ten platí. Je to cosi, na čem Evropa troskotá. Jednoduše: chybí nám leadership.

... Totalitní ideologie ...

MS: *Rád bych zmínil otázky totalitních ideologií. Jsou - podle vás - pasé?*

PD: Nikdy nic není pasé. Co hlásá Islámský stát, je ideologie - a to ideologie totalitní. Stejně tak Rusko, které se vymezuje vůči dekadenci Západu. Jsem sice přesvědčen, že prvky, které zde objevíte, můžeme označit za dekadentní. Ale nazvat Západ za dekadentní a dát svůj model jako vzor, je zcestné.

MS: *Možná je to konstatování pro lidi, kteří jsou nejistí sami sebou a v rozbourané době hledají jasnou odpověď.*

PD: Tak k tomu přistupují ideologie. Vytváří rámeček, který má zjednodušit složitou realitu. Dělají to i liberálové, ale samozřejmě především stoupenci neliberálních ideologií, přičemž ne všechny neliberální ideologie jsou totalitní. Pak zde jsou totalitní, které sebou nesou násilí a odstraňují ty, které nesouhlasí.

MS: *Neliberální ideologie vzešly z Evropy.*

PD: Samozřejmě! Všechny ideologie vzešly z Evropy.

... Multikulturalismus ...

MS: *Je vhodné se zeptat, jak nahlížíte na multikulturalismus? Jde o ideologii, která byla podporována Václavem Havlem? Jak včleňujete tento „-ismus“ do skupiny tradičních ideologií?*

PD: Je otázka, jak mu přesně rozumíme. Dnes je multikulturalismus nadávka. Nenašli bychom lidi, kteří by se k multikulturalismu hlásili. Ke konceptu jsem byl vždy skeptický. Na druhou stranu, když vidím, jak je termín „tepán“, neměli bychom jej úplně odstranit, jelikož je čímsi podnětným. Máme příklady multikulturních společností, kde lidé ze společných kultur dokázali vedle sebe žít.

MS: *Dotýkáme se Spojených států.*

PD: Nejsem si jist, zdali jste vybral dobrý příklad. V této společnosti byla dominantní protestantská kultura. Tam je White Anglo-Saxon Protestant. Nebylo tam mnoho kultur, byla tam jedna, které se všechny přizpůsobily. Užíval se koncept „melting pot“ - tavící kotlík. V Americe vedle sebe žili příslušníci velkých kultur. Jsem přesvědčen, že pro multikulturalismus je důležitý společný základ - bez toho to nejde.

MS: *Z konceptu vychází - každá kultura si je rovna a má být respektována.*

PD: Pokud toto absolutizujeme, vytvoříme společnost, která nemůže vydržet u sebe. Jsem přesvědčen, že když hovoříme s islámem a jinými světonázorovými proudy, musí zde být společný jmenovatel - jako je vztah k ženám, vztah k násilí. Musí přijmout kulturu dialogu, protože bez něj multikulturalismus možný není. Aby mi bylo rozuměno: multikulturalismus neznamená, že kultury si zachovávají svébytnost se vším všudy. Tak tomu není. Musí se předefinovat v prostředí společného soužití a pak to má smysl.

MS: *Jste přesvědčen, že něco podobného je možné v rámci Evropy?*

PD: O to jsem přesvědčen. Multikulturalismus si dnes lidé spojují s ghettu. To znamená, že v ghettu

jsou lidé oddělení od dominantní kultury a vytvoří si vlastní kulturu, která není v přímém kontaktu s ostatními. Multikulturalismus vyžaduje intenzivní kontakt kultur, ...

MS: ... vzájemné míšení a vznik potenciálně nového.

PD: Je tam i snaha o zachování svébytnosti. Neznamená to však, že by se kultury slily do jedné. Pak vzniká něco jiného. Vezměte si příklad z cizích jazyků. Nemáme evropský jazyk, ovšem máme řadu evropských jazyků – a ty vedle sebe nějak existují. Podobně by vedle sebe mohly existovat kultury. Právě v této chvíli má multikulturalismus smysl.

... Pluralita a Evropa ...

MS: *Jak nahlížíte na pluralitu? Evropa je tím charakteristická. V rámci Evropy existuje 28 států, byt jazyků je méně. Kde jsou meze plurality, aby byla v rámci společenství zaručena soudržnost – a ne k rozdělování, aby byla zajištěna prosperita?*

PD: Evropa, která přestává být pluralitní, přestává být Evropou: pluralita jazyků, národních kultur, politických přístupů je něčím, co nás činí Evropany. Bez toho si to nedokážu představit. Na druhou stranu – Evropa musí mít i takové instituce, které pluralitu dokážou „přetavit“ do odpovídající jednoty. Máte-li jednotný politický názor, jednotné stanovisko, jedná se o potlačení plurality. Někdo musí ustoupit, něčí stanovisko se nedokáže prosadit. Pokud má Evropa fungovat jako celek, musí mít obojí: pluralitu, ale i schopnost ji též překonat do jednotného evropského stanoviska, ...

MS: *Ano, je pluralita jazyků, ale co pluralita měn?*

PD: S měnami situace není taková, jaká bývala. Máme euro, byť ne všichni. Abych se přiznal: byl jsem zastáncem sjednocující se Evropy, tedy i společné měny. Dnes mám mnohem víc pochybností o euru než kdy předtím. Evropské instituce a měnová politika nedokáží reflektovat specifické potřeby jednotlivých částí, a nejde pouze o Řecko. Byl to i problém Irska a dalších. Měnová politika, která fungovala na evropské úrovni, neodpovídala stavu hospodářství. Jeden stát potřeboval restriktivní, jiný potřeboval expanzivní, to jsou problémy, které mě trápí.

MS: *Otázka jedněch „šatů“ definuje člověka. Pohled z jednoho místa v Evropě se nevyplácí. Na druhou stranu jsou lidé, kteří přijímají nabídku centralizace jako hlavní přístup svých snah.*

... Historické milníky ...

MS: *Hovoříme-li o Evropě, položme otázku – jaké události formovaly evropský prostor, protože postupně dojdeme až k integračnímu procesu.*

PD: Přece vše závisí na tom, jak dalece usilujeme jít do dějin. Z mého pohledu byly důležité dvě světové války.

MS: *Otráslly vědomím lidí!*

PD: Znamenají konec eurocentrismu, poněvadž Evropa byla politicky, ekonomicky, kulturně centrem světa. V roce 1914 tomu tak bylo, ale v roce 1945 to neplatilo. V tom vidím zásadní posun.

MS: *Do Evropy započítáváte Velkou Británii.*

PD: To k sobě patří. Velká Británie se podílela na vyvažování – stýkání a potýkání. Procesy, které probíhaly v Evropě, vlastně znamenaly sebezničení. Jedná se o velký impuls a katalyzátor. Byla zde ztráta výsadního postavení a ještě za podmínek sebezničení.

MS: *Zaplat Bůh za skutečnost, že velká část lidí se stala disidenty a utekla přes Atlantický oceán.*

PD: I ti, kteří zde zůstali, začali projekt, který je obdivuhodný – a to je projekt evropského sjednocování. Jsem přesvědčen, že se jedná o velký výdobytek. Nemohl by vzniknout jinak než na troskách předchozí zpučnosti.

MS: *Zmiňme: též za podmínky ideologií.*

PD: Nejednalo se jen o totalitní ideologie. Přítomné bylo velmocenské soupeření. Evropské velmoci si „šly po krku“, což vedlo ke katastrofám v podobě velkých válek. Byl tam nacionalismus. Pak přišel po první světové válce fašismus, komunismus. Bylo tam něco inherentní evropskému systému – velmocím.

MS: *Jen si vezměme, jak vypadala mapa Evropy v devatenáctém století, ve střední Evropě vládlo mocnářství. A jak Evropa vypadala po I. světové válce, jak se rozpadla na malé částičky.*

PD: Byli jsme svědky odpovědi na nefunkčnost systému. Podívejte, bylo v pořádku, že došlo k rozpadu Rakouska – Uherska, Rakousko – Uhersko nebylo schopné reformy. Šlo o útvar, který byl nezachránitelný a první světovou válkou dostal ránu z milosti. Stejně měřítko platí i o dalších impériích, tedy pro Prusy, Turky, Rusy ...

MS: *Nemůžeme o Rakousku – Uhersku uvažovat jako o předobrazu integračních snah? Proč? Byla tam jedna měnová unie, byla zde možnost pohybu pracovní síly. Lidé šli na zkušenou do Vídně.*

PD: Ano, tyto věci tam byly. Problémem Rakouska bylo, že nevznikalo zdola, nebylo demokratické, a proto se s tím lidé neztotožnili. Když přejdeme do současnosti, lidé se dnes též neztotožňují s Evropskou unií, byť se jedná o mechanismus, který je demokratický a vznikal zdola. Jsem přesvědčen, že potřebujeme silnější Evropu, ale není pro to dosud mezi občany shoda, odpovídající instituce též neexistuje.

... Body integrace ...

MS: *Dobrá, pojďme do roku 1945, kdy nastal konec války a Evropa – její střed – je v troskách. Podíváte-li se na sedmdesát let, není to z historické perspektivy zázrak, co se za 70 let obnovilo, udělalo?*

PD: Ano, je. Evropanům se podařil velký výkon – hlavně v druhé polovině. První polovina se nepovedla, druhá se povedla.

MS: *Podle vás bylo logické, že sjednocování začalo hospodářskou spoluprací?*

PD: Nejednalo se přímo o hospodářskou spolupráci, ale šlo o spolupráci v oblastech, které mohly znamenat válku. Uhlí a ocel, to znamenalo zbrojní výrobu – a šlo o kontrolu zbrojní výroby. Pak další kroky nastaly v hospodářské oblasti, poněvadž se jedná o praktickou otázku, od níž se očekávalo, že přinese bezprostřední ekonomické výhody Evropanům tím, že vznikne jednotný trh. Kroky povedou k posílení prosperity, což se potvrdilo.

MS: *Nejprve bylo nutné mít pod kontrolou strategický průmysl. Jakou dynamiku sjednocování tomu daly svobody – a to volného pohybu kapitálu, pracovní síly, zboží a služeb? Inu, liberalismus byl uplatněn.*

PD: Ano, odbourávání hranic, posilování svobod. Na přelomu osmdesátých a devadesátých let zjišťujeme, že řadě evropských občanů se to zdá příliš. Došlo to dost daleko – od Maastrichtské

smlouvy lze pozorovat vůči Evropě rezistenci, tedy to, co nebylo.

MS: *Ano, od této smlouvy uplynulo 25 let. Čím to je, že projekt doznal míru nasycení?*

... Demokracie a její význam ...

PD: Na vině je stav demokracie. Naše demokracie jsou definovány uvnitř států, ale pokud hovoříme o demokracii v jiném rámci, hovoříme o experimentech – a to s menším či větším úspěchem.

MS: *Pozor, vytvoření Spojených států evropských již zde existovalo od konceptu Panevropy Coudenhove Kalergi, dále o něm přemýšlel Winston Churchill, jenž považoval za možného představitele Tomáše Masaryka.*

PD: Ano, jednalo se o „nápady“. Nebyla to politická realita.

MS: *Můžeme říci – šlo o snění.*

PD: Samotné evropské sjednocování je součástí politické reality. Naráží to na stav, kdy naše demokratické mechanismy jsou definovány v rámci států a zatím se nedaří přesunout je do evropského rámce.

MS: *Není na vině jazyk?*

PD: To otázka! Máte státy, které jsou jazykově rozdělené a fungují jako jednotné státy. Pěkným příkladem je Švýcarsko.

MS: *Zde bychom měli namítnout, že Švýcarsko je konfederace 26 kantonů, jejich historie se začala psát koncem 13. století. Nesmíme zapomenout, že též došlo k válečným výbojům, třeba v polovině 19. století. Švýcarsko je příklad sui genesis.*

PD: Evropská unie je též příklad sui genesis. Když hovoříme o těchto otázkách, nemluvíme o sériové výrobě. Evropa něco vytváří, avšak problém je skutečně v rychlosti. Od druhé světové války neuplynulo ani 100 let, a proto nemůžeme čekat úplné zázraky – právě proto, že se má jednat o demokratický proces.

MS: *Integrace musí vejít do krve lidí. Spojené státy americké píšou historii 240 let.*

PD: Podíváme-li se na jejich vývoj, máme tendenci promítat si Spojené státy, jak je známe nyní, do období před 200 lety, což není pravda. Občanská válka byla přelomem. Tam byla obrovská centralizace. Spojené státy, jak existují dnes, jsou poměrně nový konstrukt.

MS: *Pak musel přijít Martin Luther King, jenž tvrdil: „Mám sen ...“ musel však zemřít. Teprve pak si jedna afroamerická část si získala práva.*

PD: Bohužel formálně. Podíváte-li se na postavení Afroameričanů ...

MS: *Barack Obama se stal prezidentem.*

PD: Ano, ale ten si je stále vědom, že postavení Afroameričanů v americké společnosti je naprosto neuspokojivé.

MS: *Jeho příklad jako černého Američana ...*

PD: Měli bychom říci, že není Afroameričan v obvyklém smyslu slova, nemá jeho osud, poněvadž

vyrostl v „bílém“ prostředí. Jeho otec, který je černým, nebyl Afroameričan, ale Afričan z Keni. On vůbec nemá osud Afroameričana a právě tato skutečnost je mu někdy vyčítána.

... Evropské instituce a kontexty ...

MS: *Podle vás – instituce, které se vytvářely, případně vytvářejí, nejsou odpovídajícím způsobem akceptovány jednotlivými národními demokraciemi?*

PD: Ano, je zde spor mezi národními demokraciemi – a tím, co se pokoušíme vytvářet na evropské úrovni. Evropská demokracie je zatím velmi slabá, je neustále pod palbou kritiků, že to žádná demokracie není.

MS: *Proč? Máme Evropský parlament, do kterého se volí od sedmdesátých let.*

PD: Měli bychom se zeptat, jakým způsobem se do něj volí. Nemáme evropskou debatu. Nemáme evropské otázky, o nichž by se diskutovalo. Do Evropského parlamentu posíláme lidi na základě našich národních debat, které jsou v každém státu jiné.

MS: *Lidé volí podle národních témat ...*

PD: ... a ještě volby považují za volby druhého a třetího řádu, ...

MS: ... což je vidět na účasti. Každé volby klesá, ...

PD: ... a proto Evropský parlament je jeden velký otazník.

MS: *Shodou okolností je Evropský parlament omezen – nemá možnost navrhnout zákony.*

PD: Řekneme-li Evropský parlament, představíme si tradiční parlament, ale ono to tak není, neboť je to zavádějící. Jde o demokratický orgán sui generis.

MS: *Je pokusem o evropskou agoru, ...*

PD: ... která má významné kompetence, avšak nejsou kompatibilní s ostatními parlamenty.

MS: *Dále zde máte Evropskou komisi, která je složena z politiků, jejichž politická kariéra na národní úrovni byla za zenitem. Tito lidé jsou nominováni na základě národních vlád. Předseda Evropské komise si je svobodně nevybírá, ...*

PD: ... poněvadž státy mají hlavní slovo. Kdo bude komisařem, to je otázka vlády.

MS: *Pak je zde Evropská rada, ...*

PD: ... což je typický diplomatický orgán. Jako se scházeli králové na kongresech, hlavy států se ...

MS: ... setkávají při šálku kávy.

PD: Problém je, že intenzita setkávání je neuvěřitelná. Schází se velmi často, což je zajímavé.

MS: *Jedná se o produktivitu, která není provázena efektivitou.*

PD: Co je zajímavé? Premiéři, prezidenti jsou však v neustálém kontaktu, což je důležité pro vytváření evropského ducha. Uvědomují si, že na řešení jednotlivých úkolů nejsou sami. V tom spatřují proměnu. Premiér je dvakrát do měsíce v Bruselu, což je neuvěřitelná zátěž. On je vystaven

evropským tématům.

MS: *Nesmíme zapomenout, že musí být vybaven jazykově, což není klad českých představitelů.*

PD: S angličtinou se však nějak „poprou“.

MS: *Jsme u hodnoty Unie – tolerance.*

PD: I ostatní premiéři nejsou polygloti – až na pár výjimek. Jsou lidé, kteří vycházejí z národního prostředí. Většinou je velmi reflektují, jinak by se nedostali do pozic, kde jsou. Jejich předchozí zkušenost s nadnárodním prostředím je většinou velmi omezená, je to celkem typické.

MS: *Dobrá, máme zde tři orgány. Jak je rozumě demokratizovat, aby se přiblížily občanům?*

PD: Otázka evropské demokracie není až tak otázkou demokratizace evropských institucí. Na papíře jsou dost demokratické a tedy těžko je demokratizovat, jelikož budeme-li je více demokratizovat, může dojít k jejich paralýze. Nyní se mluví o tom, jak má být vše transparentní. Efektivní vládnutí nemůže být plně transparentní.

MS: *Mnohé se překládá do jazyků národních států.*

PD: Zmiňujete další věc. Některé informace není možné sdílet, jinak se nedá vládnout. Kde vidím prostor, který není vyčerpaný?

MS: *Jsou to média.*

... Česko - německé vztahy ...

PD: Ano, ale také horizontální integrace – propojování míst: česko - německo - polské území, Visegrád aj. Mám na mysli propojování napříč.

MS: *Máte na mysli Evropu regionů.*

PD: To je jinak. Myšlenka byla, že se státy budou oslabovat a velkou roli budou „hrát“ celky nad nimi i pod nimi. V současnosti se jedná o mrtvý koncept. Jsem přesvědčen, že podstatné je, že musíme mít dobré bilaterální a multilaterální vztahy mezi sebou – zvyknout si víc na sebe, měli bychom pěstovat sousedské vztahy, možná do toho patří i propojování vlád, vytváření společných úřadů, společných médií. Tím si lidé začnou zvykat na skutečnost, že jsou v evropském sousedství. Nečeká se na Brusel, ale že vytváříme něco mezi sebou.

MS: *Pokud si člověk vzpomene na českoněmecké vztahy, objeví se rány, které se hojí pomalu, byť byla podepsána českoněmecká deklarace.*

PD: V tom vidím úspěch. Českoněmecké vztahy jsou nejlepší, jaké historie může pamatovat.

MS: *Uvědomme si, že právě českoněmecké vztahy „podrazily“ Karlu Schwarzenbergovi cestu na Hrad do prezidentského úřadu. Psal se přelom roku 2012 – 2013.*

PD: Přiznejme si, že Karel Schwarzenberg postupoval velmi nešikovně, udělal závažné chyby a jeho protikandidát toho využil maximálně – a to tím, že zmobilizoval německé předsudky, které zde jsou též. Je normální, že máte předsudky, avšak nemusí bránit naší úspěšné spolupráci.

MS: *Paralyzují ji.*

PD: V českoněmeckých vztazích to jako paralýzu nevidím.

... Zpět k institucím ...

MS: *Konstatujete: instituce jsou demokratické. Jsou tam – podle vás – lidé, kteří rozumí problémům.*

PD: Ti lidé jsou většinou docela kompetentní. V Evropském parlamentu mi chybí důraz na evropské politické strany. Existují tam sice aliance – Evropských socialistů, lidovců, liberálů, ovšem v kampaních to není vidět. Jediný subjekt, který se o to snaží, jsou zelení. Že by vznikaly promíchané kandidátní listiny, aby se v Čechách o poslanecké křeslo ucházel Polák, v Polsku nějaký Čech.

MS: *Je to způsobeno tím, že máme totalitní minulost?*

PD: Nejde o specifikum střední Evropy. I ostatní státy se tomu brání.

MS: *Demokracie v Evropě se zkvalitní, až zde bude kandidovat třeba Brit, ...*

PD: Nevím, zdali nutně Brit, ale začněme v sousedství.

MS: *Dobrá – Polák, Slovák, Maďar, Rakušan, Němec ...*

PD: Jsou evropské regiony, a proto si myslím, že lidé v Plzni mají řadu problémů společných spíše s lidmi z Bavorska než s lidmi z Ostravy. Občané z Ostravy mohou mít mnoho společného s Poláky. Právě toho by se mělo více využívat.

MS: *Co v tom činí politici? Tematizují to?*

PD: Ne, naše politika stále uvažuje v národních rozměrech. Zatím je to postaveno tak, že volby se vyhrávají v rámci elektorátu, ...

MS: *... který je definován národně a naladění se odvíjí od národních témat.*

PD: Ano, je to otázka národní perspektivy a otázku času.

MS: *Jak se pak díváte na snahu hledání duše Evropy v rámci integrace? Jsou lidé, kteří vám řeknou, že jde o utopii.*

PD: Musíme si ujednotit, jak definujeme duši Evropy.

MS: *S tím přicházejí socialisté jako Jacques Delors. Mají zájem utvářet v Evropě „něco víc“ než pouhý volný trh.*

PD: Dotýkám se dvou skutečností. Duše Evropy je téma pro intelektuály. Evropský politik musí duši Evropy odhalit v konkrétních činech. Delors není špatný příklad, poněvadž usiloval o vytvoření sociální Evropy. Podařilo se mu vytvořit evropský trh, k formulování východisek sociální Evropy se však již nedostal. Je to něco, co čeká na nás.

MS: *Abychom byli sociální, musíme být bohatí – a bohatství utváří trh.*

PD: I chudý může být sociální. Solidarita není nutně něčím, co by mělo stoupat a klesat s bohatstvím. Často vidíte, že i chudí lidé jsou často solidárnější než lidé bohatí.

MS: *Hezké je připomenout obraz z Bible: chudá stařenka dala, co měla, ostatní z přebytku. V tomto ohledu máte pravdu. Jak – podle vás – lze evropskou ideu snést na zem?*

PD: Východisko vidím v susedských vzťahoch. Měli bychom si zvyknout na Němce, na Poláky, na Rakušany a oni na nás. Není to tak, že pouze my nejsme zvyklí.

MS: *Pokud bychom to měli eufemisticky vyjádřit: měli bychom se vzájemně „očichávat“ ...*

PD: ... a nutně bychom měli pěstovat co nejintenzivnější vztahy.

... Média a Evropa ...

PD: Je to i otázka médií. Asi je potřebné utvářet média, která nejsou zcela česká, ale snažit se, aby vznikala média československá, českorakouská, českoněmecká, českopolská ...

MS: *Zastáváte stejný postoj jako Jiří Pehe. Veřejný evropský prostor to potřebuje.*

PD: Ano, přesně tak, a není to jednoduché. Když je někdo spustí, zkrachují.

MS: *Podívejme se na Euronews.*

PD: Možná nejsou dělány dobře. Co je důležité? Podívám-li se na střední Evropu, za Rakouska existoval mikrosvět. Celá naše tradice byla polyglotní. Vzdělaný člověk uměl několik jazyků. Dnes vzdělaní lidé hovoří nejčastěji pouze angličtinou, což je špatně. Je lepší umět pár jazyků slušně než jeden jazyk naprosto dokonale, a nedomluvit se jinak. Právě tato skutečnost mi vadí na dnešní globalizované elitě. Oni umí pouze anglicky, ale ne další 4 jazyky. Podívejte se na naše národní buditele. Překvapovalo mě, že naši buditelé překládali z šesti, deseti jazyků.

MS: *Josef Václav Sládek, Jaroslav Vrchlický, Josef Jungmann, František Ladislav Čelakovský, ... Ti byli skutečnými Evropany a jejich dílo je v naší literatuře přítomné.*

PD: Je to něco velmi důležitého, co se nyní vytrácí. Pokud se nedokážeme domluvit v jejich jazyce ani s Němci, vzniká nám problém. Jazyk je důležitý a naše střeoevropská tradice je polyglotní. Jen vzpomeňme na Masaryka, ...

MS: *... Edvarda Beneše, Karla Čapka, Karla Engliše ...*

PD: ... jelikož tím se vytváří Evropa.

MS: *Ano, ale oni žili s odpovídajícím nasazením. Lidé měli nějaký projekt a ten realizovali.*

PD: Ovšem podívejme se, co byl jejich projekt? To byl národ. Lidé by byli „taženi“ k jednomu jazyku. Přesto že měli tento projekt, byli schopni vnímat i ostatní. Jsem přesvědčen, že dnes bychom měli pomáhat k polyglotní tradici.

MS: *Jasně, avšak je otázka, kde se lidé setkávají z očí do očí. Bohužel se ani neumíme podívat druhému do tváře, ...*

PD: ... přičemž jsme mobilnější.

MS: *Technologie mají svou mez. Jsem přesvědčen, že jejich nadužívání vede k odcizení člověka a jeho okolí. Fenomenální svět se nám ztrácí.*

PD: Komunikační možnosti jsou takové, o jakých se nám nezdálo.

MS: *Čelíme výzvě, které čelit neumíme, a technika se naopak stává brzdou naší civilizace.*

PD: Pomáhá nám, může nám v něčem brzdit. Tak tomu je. Vždy budete mít věci, instituce, které vás ovládnou, nebo vy ovládnete je.

MS: *Můžeme se tázat, jak to, že Tomáš Masaryk dokázal napsat za svůj život mnoho pojednání. Jsou lidé, kteří mají obtíž sepsat zlomek.*

PD: Byl pracovitý!

MS: *Navrhuji, abychom zůstali u médií. Vám chybí transevropské médium, byť nemám jasný recept, jak je vytvořit.*

PD: Spíše je vidím na příhraniční středoevropské úrovni.

MS: *Vezměte si Project Syndicate, jenž je v několika jazycích včetně češtiny a jedná se o projekt, kam přispívají akademičtí pracovníci. Zkrátka – něco, jako je BBC, přijal byste European Broadcasting Corporation – EBC? K potěšení mohu konstatovat, že existuje EBU – European Broadcasting Union, která zprostředkovává vysílání kulturních počinů. Byla založena v roce 1950 – a to v Ženevě ve Švýcarsku.*

PD: Sám nevím. Na jednu stranu cítím potřebu, na druhou stranu nemám jasný koncept. Nedokážu říci, jak by systém měl vypadat.

MS: *Je otázka, jestli lidé evropský projekt neignorují. Média mají přispět ke zprostředkování, ale i ke zjednodušení předávání in formací, avšak ne k banalizaci. O tom, co se děje, by měl mít člověk přehled. Problém je, že se u nás tématu Evropy nevěnuje odpovídající pozornost, nebo se jedná o „střepy“. Tak o tom uvažuje bývalý europoslanec Hynek Fajmon. V Čechách se člověk nedozví, co se děje v Evropském parlamentu, nicméně o dění v tomto tělese objevíte dostatečné informace ve francouzských i německých médiích.*

PD: Jsem přesvědčen, že rozdíl není tak velký. Pravidelně čtu francouzská média i německá. Nemyslím si, že by tam měly k informování o Evropě jiný přístup. I když jejich novináři často odvádějí podstatně profesionálnější práci než ti naši.

MS: *Jsme svědky odcizení.*

PD: Je to dáno tím, že národní parlament funguje jinak než Evropský parlament. Je otázka, zdali zajímá občana, co se děje v národním parlamentu. Opravdu bychom museli být svědky významných situací, aby se tamní dění dostalo do médií. Do médií se většinou dostanou invektivy, nikoli, když se dělá něco podstatného.

... Zpět k demokracii v Evropě a kontexty ...

MS: *Demokracie je založena informacích a ochotě člověka je přijímat, pít se po nich.*

PD: Souhlasím.

MS: *Máme deficit v národních státech, v národních parlamentech, a jaké deficity jsou na národní úrovni?*

PD: Ano, pro demokracii potřebujete demokraty – a ti vyrůstají někde víc, někde méně. A pokud nastane ta chvíle, že budete mít sebelepší instituce a lidé nedorostou k demokratickému smýšlení, dopadne to špatně.

MS: *Inu, dotýkáme se hry s ohněm. Opět se dostáváme k otázce času, případně ke krizím, které člověka dovedou k formování evropského národa.*

PD: Je otázkou, pokud slovu národ budeme rozumět jinak, než jak je chápeme doposud, pak asi ano. Pro mě osobně evropský národ znamená také evropský jazyk, a proto koncept nebude moci být v této podobě naplněn. Na druhou stranu pokud Švýcary prohlásíme za národ, jsem přesvědčen, že je to oprávněné, v té době to začíná mít reálnou konturu.

MS: *Ano, bude potřeba staletí. Měli bychom se zeptat: jak zabránit tomu, aby nedocházelo k divergencím?*

PD: Silným disciplinujícím faktorem je vnější svět.

MS: *Máte na mysli procesy, které se dějí za vnějšími hranicemi? Amerika, Čína ...*

PD: Blízký východ, Rusko, to jsou výzvy! Vidíme, jak jako Evropa s nimi těžko nakládáme. I těm nejzatvrzelejším kritikům Evropy je ale zřejmé, že když každý stát bude postupovat vůči okolnímu světu sám, bude to ještě horší. Evropské řešení není úplně uspokojivé, ale je to lepší, než když se o to bude pokoušet každý sám.

MS: *Platí: v jednotě je síla. Dáváte přednost pomalému sblížení, pokud se v národních státech vynoří příznivé okolnosti?*

PD: Nemohu říci, že bych něčemu dával přednost. Je otázka, co zmíněné okolnosti dovolí. Jak je systém nastaven, vše vypadá na pozvolný proces. Okolnosti se mohou rázem změnit a pak může dojít ke skoku. Během pár měsíců se může odehrát něco, co by se za dvacet let neuskutečnilo.

MS: *Ruský medvěd se rozpínavější a občané Evropy se kvůli tomu může cítit ohroženi.*

PD: Toho se nebojím. Nemyslím si, že by se to mohlo stát, nicméně zde může být jiná hrozba, která Evropu sjednotí rychleji než bez ní.

MS: *Jaká jiná než válečná?*

... Cesty k činům ...

PD: Může to být leccos. Vezměte si migraci. Ta vytváří jistý tlak. Minulý rok jsme se spíš v Evropě hádali, ale nyní tomu tak není. Shodli jsme se, že je potřeba bránit společnou hranici. V Evropě hranice mít nechceme, ale to neznamená, že nechceme mít společné hranice - a to strážené. K tomu jsme - jako většina - došli.

MS: *Kolem Evropy se vytvoří hranice například z ostnatého drátu, které se snáze budou chránit. Někteří političtí představitelé budou tvrdit, že je nutné i střilet. Tím se dostáváme ke skutečnosti, že Evropa není pro každého člověka.*

PD: Máte pravdu, na druhou stranu Evropa je Evropa, a není to svět. Evropa má omezenou kapacitu, která je nás několik set milionů, kdežto ve světě žijí miliardy lidí. Zde je jasný nepoměr.

MS: *Lze konstatovat: vývoj, který zažíváme, jasně ukazuje snahu hájit blahobyt, poněvadž lidé, kteří sem přicházejí, vidí možnost růstu osobního prospěchu.*

PD: Ano, v historii tomu tak bylo. Místa, kde je větší blahobyt, lákají lidi z míst, kde je blahobyt nižší. Jsem přesvědčen, že se Evropa musí odpovědně chovat ke svému okolí - nejen postavit plot, ovšem

starat se, co bude za plotem, ...

MS: ... aby to v Evropě nevypadalo jako izraelsko-palestinském území.

PD: Pokud bychom postavili pouze plot, dříve či později někdo plot prolomí. Pro nás je nutné mít na území kontrolu nad tím, kdo sem jde, ale současně se dělit o náš blahobyt i z čistě sobeckých důvodů, poněvadž nemáme zájem, aby hned za našimi humny existovali zoufalí lidé, protože zoufalí lidé konají zoufalé činy.

MS: Vaše slova mají logiku, nicméně se podívejme na jugoslávské války v devadesátých letech minulého století. Problém byl doprovázen liknavostí Evropy a až Američané museli zasáhnout.

PD: Evropa nevěděla jak zareagovat, byla příliš nejednotná.

MS: Jste přesvědčen, že jsme se poučili? Porovnejme krizi let devadesátých a nyní. Již je tam stupeň.

PD: Každopádně. Jsem o tom přesvědčen. Jsme jednotnější než kdykoliv předtím. Jsme jednotnější v otázkách krize na Ukrajině a nyní se sjednocujeme i během migrační krize. Minulý rok byl otázkou velkých diskusí, invetiv a nyní se přes to dostáváme.

MS: Je zřejmě dobré, že zaznívají i politicky nekorektní postoje?

PD: Nesmí to přesáhnout jistou mez. Nesmí se to fašizovat.

MS: Vidíte, že v posttotalitních státech střední a východní Evropy jsou režimy, které můžeme označit za populistické a tíhnoucí k národní notě.

PD: Máte pravdu. Avšak máte-li střeženou hranici, neznamená, že střílíte.

MS: Tak o tom, že je někdo ochoten střílet na hranici referoval československý sociolog Fedor Gál, když hovořil o slovenském politikovi Richardu Sulíkovi, když navštívil Německo.

PD: Podívejte se, ochrana hranic znamená možnost hranici kontrolovat. Evropa má několik úseků, kde se nestřílí a lidé se tam nedostanou. Jedná se o záležitosti, které se dají vynutit i jinde.

MS: Je vhodné se zeptat, jak vynímáte kritiku evropského sjednocování. Oponenti hovoří o europeismu. U nás je význačným kritikem Václav Klaus, který se v evropských kruzích příliš vážně nebere. Vlastně se jedná o „komickou figurku“. Sám jste uznal, že evropský proces po Maastrichtu je věčným experimentem.

PD: Jedna věc je kritizovat Evropu. Je tam mnoho věcí, které nefungují, což je špatně, ale pokud si chceme položit otázku, zdali Evropa ano, či ne, otázka by měla být položena při zvážení alternativy. Jaká je vlastně alternativa? Netvrdím, že alternativy nejsou. Jsou, dají se definovat. Mně nepřijdou zdaleka tak přitažlivé jako Evropa. Že se rozdělíme zpět na národní státy s plnou suverenitou, nevidím jako koncept do budoucnosti. Na to jednoduše nemáme.

MS: Je koncept federalizované Evropy a koncept volně si konkurujících států.

PD: Evropa zatím není schopna jednat samostatně. Zásadní se mi jeví kolektivní jednání, a proto tvrdím, že zbytek světa nás disciplinuje. Máme-li jižní sousedství Blízký východ, východní sousedství Ukrajina, Rusko, je zde poptávka po tom, abychom měli „kolektivní akci“. Jde o to, co nás disciplinuje.

MS: *Nezapomínejme: s kolektivní akcí pomáhají Spojené státy.*

PD: Ano, do budoucna pro nás Američané zůstanou důležitým partnerem, ale to hlavní si budeme muset udělat zde v Evropě.

MS: *Měli bychom se zeptat, zdali toho jsme schopni.*

PD: Ve věci evropského projektu bych doporučil více sebedůvěry – mnoho jsme toho dokázali, nevedeme si zase tak úplně špatně. Máme dobré základy a hospodářství funguje. Naši politici se těší určité legitimitě. Není to na spadnutí. Podívám-li se do jiných globálních center, nebyl bych si jist, že mají tak dobré základy – ať již mluvíme o Rusku, o Číně, o Indii. Tam vidím mnohem větší problémy než u nás.

MS: *Shodou okolností, podíváme-li se na mapu demokratických států, demokratických států je v porovnání s autokratickými režimy menšina.*

PD: Nemyslím si, že všichni musíme být demokraté. Ve světě budou státy demokratické a nedemokratické.

MS: *Ano, podívejme se na Blízký východ. Tak dopadají státy, když demokraté usilují o skutečnou demokracii.*

PD: Doufám, že jsme si ujasnili, že vývoz demokracie není dobrý.

MS: *Kéž o toto povědomí neseme dál ...*